

LEGALITATEA, ORDINEA LEGALĂ, DISCIPLINA, DEMOCRAȚIA

LEGALITY, LEGAL ORDER, DISCIPLINE, DEMOCRACY

[https://doi.org/10.52327/1813-8489.2021.1\(109\).05](https://doi.org/10.52327/1813-8489.2021.1(109).05)

CZU: 340.13+321

Boris NEGRU,
doctor, profesor universitar

„Oamenii pot avea ORDINE fără LIBERATE, dar nu pot avea LIBERATE fără ORDINE”
S. Huntington

SUMMARY

Human activity is subject, in one way or another, to norms, in the sense that it cannot be carried out in a disorganized way, outside a certain social order, except for requirements that society submits to all public authorities, officials, organizations, enterprises, institutions, citizens, etc. The regulation of human behavior is done by establishing concrete models of social behavior, by establishing some rights and obligations of the subjects, as well as by some consequences that will follow in case of deviation from the norms.

Keywords: *legality, legal norm, democracy, principle, legal order, discipline.*

REZUMAT

Activitatea umană este supusă, într-un fel sau altul, unor norme, în sensul că nu poate fi desfășurată într-un mod dezorganizat, în afara unei anumite ordine sociale, cu excepția cerințelor pe care societatea le prezintă tuturor autorităților publice, administratorilor, organizațiilor, întreprinderilor, instituțiilor, cetățenilor etc. Reglarea comportamentului uman se face prin stabilirea unor modele concrete de comportament social, prin stabilirea unor drepturi și obligații ale subiecților, precum și prin unele consecințe care vor urma în cazul abaterii de la norme.

Cuvinte-cheie: *legalitate, normă juridică, democrație, principiu, ordine legală, disciplină.*

Activitatea umană este supusă, într-un mod sau altul, normării, în sensul că ea nu se poate desfășura neorganizat, în afara unei anumite ordini sociale, în afara unor cerințe pe care societatea le înaintează tuturor autorităților publice, persoanelor oficiale, organizațiilor, întreprinderilor, instituțiilor, cetățenilor etc. Normarea înseamnă „stabilirea unor reguli care organizează acțiunea umană” [6, p. 180]. Normele stabilite pot fi diferite: juridice, morale, religioase, obișnuelnice etc. Multitudinea normelor, însă, nu trebuie să ne creeze

impresia unui haos normativ. Normele sociale nu acționează izolat unele de altele, ci, dimpotrivă, impun, ca regulă, anumite modele de comportament social, arătând ce urmează să facă sau ce nu trebuie să facă subiecții relațiilor sociale.

Legalitatea, principiile și trăsăturile ei. În sistemul normelor stabilite de societate un rol deosebit revine normelor juridice. Constituind o categorie specifică a normelor sociale, normele juridice „protejează cele mai importante valori (relații) sociale, prin instituirea unui sistem corelativ de drepturi

și obligații între indivizi, grupuri, instituții și organizații sociale” [10, p. 98]. Normele juridice, luate în ansamblu lor (dreptul, sistemul dreptului), înaintează o cerință care necesită concordarea comportamentului uman cu regulile prescrise de normele juridice. Cerința adresată tuturor subiecților vieții sociale, care constă în realizarea exactă, neabătută și uniformă a normelor juridice, poartă denumirea de legalitate.

Termenul „legalitate” provine de la francezul *légalité* și conform Dicționarului limbii române moderne desemnează: faptul de a fi conform cu legile; respectare a legilor; stare de ordine capabilă să asigure, prin lege, viața și activitatea unei societăți, a unui stat etc. [2, p. 451].

În literatura juridică, cuvântul legalitate cunoaște mai multe valențe:

- legalitatea ca principiu, deci, ca element fundamental, ca idee diriguitoare, ca element primordial în comportamentul tuturor subiecților de drept;

- legalitatea ca metodă, deci, ca procedeu folosit, aplicat în procesul de transpunere în viață a prevederilor normelor juridice;

- legalitatea ca regim, deci, ca sistem de organizare și de conducere a vieții economice, politice, sociale a statului, ca o formă de guvernământ, unde nu regele e lege, ci legea e rege.

Privite din punct de vedere al Constituției ca lege supremă a statului, fiecare valență a legalității are dreptul la existență. Totul depinde doar de scopul pe care îl propune cercetătorul în procesul de studiere a legalității ca categorie juridică. Prin urmare, legalitatea poate fi definită și ca principiu, și ca metodă, și ca regim politic juridic. Cert e că în toate împrejurările, fiecărui subiect i se impune o comportare prescrisă de legiuitor. Astfel, legea apare, după cum o numește Kant, ca un imperativ categoric. Formula imperativului categoric kantian e următoarea: „lucrează în așa fel încât maxima acțiunii tale (gândul, intenția pe care o

ai când faci ceva) să se poată transforma în principiu de legislație universală” [3, p. 392]. În legătură cu această formulă, lui Kant i s-au adus diverse obiecții. Între altele, s-a spus că „aceasta ar fi o morală de zei și că în lumea aceasta nimeni nu ar putea să fie așa de perfect încât să-și conformeze activitatea unei asemenea norme. Se cunoaște epigrama adresată de Schiller lui Kant: „Fac bine prietenilor mei; dar o fac, din nefericire, din dragoste firească pentru ei și plâng astfel deseori că nu sânt virtuos!”

Kant nu se întreabă însă ce se petrece în realitate în sufletul nostru; punctul său de vedere este altul, acel al idealului, și astfel obiecția făcută nu îl atinge [Idem].

O problemă aparte o constituie și cea ce ține de apariția legalității ca fenomen. Pe problema dată în literatura juridică s-au conturat două păreri.

Din punct de vedere al unor autori (de exemplu, savanții ruși I. Samoșenco, V. Chikvadze, S. Zivs), apariția legalității ține de o perioadă mai târzie, fiind condiționată de perioada revoluțiilor burghezo-democratice. Pentru a-și argumenta pozițiile, ei înaintează ideea conform căreia doar la această etapă de dezvoltare istorică dreptul, fie și formal, înaintează aceleași cerințe față de toți membrii societății, proclamând astfel principiul egalității după lege și în fața legii.

O altă poziție e împărtășită de majoritatea absolută a autorilor, conform căreia legalitatea ca fenomen social și juridic e condiționată de apariția dreptului și statului. Considerăm mai oportună această părere. O dată cu apariția dreptului se impune necesitatea aderării oamenilor la normele și valorile promovate de societate, se impune concordanța faptelor subiecților cu normele juridice stabilite de stat. E altceva că aceste norme nu rămân neschimbate, ci se dezvoltă și se perfecționează permanent, reflectând nivelul de dezvoltare a societății la acea sau altă etapă. Ca urmare, ce etape

de dezvoltare cunoaște societatea, aceleași etape de dezvoltare sânt caracteristice și statului, dreptului, legalității.

Legalitatea ca fenomen social e caracteristică și epocii antice. Nu întâmplător în viziunea lui Socrate supunerea față de legile statului este o datorie sfântă: bunul cetățean trebuie să se supună și legilor rele, pentru a nu încuraja pe cetățeanul rău să violeze pe cele bune. Însuși Socrate a pus în practică acest principiu când, acuzat de a fi introdus zei noi și de a fi corupt tineretul, condamnat la moarte pentru aceste pretese delictive, a vrut să execute condamnarea, a înfruntat cu seninătate moartea, de care ar fi putut să scape [5, p. 52].

Astfel, după cum menționează Philippe Malaurie: „într-o extraordinară prosopopee, Socrate dă cuvântul legilor. Este condamnat să bea cucută și într-una din diminețile de dinaintea execuției, discipolul său Criton îi propune să evadeze, Socrate îi răspunde: „închipuiește-ți că în clipa în care am fi gata să evadăm de aici... ni s-ar înfățișa Legile și cetatea și ne-ar întreba: „spune-ne, Socrate, ce ai de gând să faci? Prin fapta pe care o pui la cale crezi tu că faci altceva decât să lucrezi, atât cât atârnă de tine, la pieirea noastră, a legilor și a întregii cetăți? Sau îți închipui cumva că mai poate dăinui fără să se prăbușească o cetate în care sentințele date nu mai au nici o putere, că își pierde autoritatea și efectul prin voința unor persoane private?”... [7, p. 27].

Legalitatea caracterizează dreptul în ansamblu și se manifestă sub forma unor cerințe fundamentale în toate ramurile dreptului, în întregul sistem de drept. La aceste cerințe se atribuie următoarele:

1. Supremația legii. Această cerință presupune o superioritate unită cu autoritatea și puterea legii, o poziție dominantă, preponderentă a legii. Cerința dată se răsfrânge atât asupra legilor, reieșind din diversitatea lor (legi constituționale, legi organice, legi ordinare) și forța lor juridică

diferită, cât și asupra coraportului legilor cu alte acte normative;

2. Universalitatea legii. Conform acestei cerințe, într-un stat nu pot fi autorități publice, persoane oficiale, persoane juridice, cetățeni, asupra cărora legile nu se răsfrâng, care ar fi scutite de obligațiunea față de stat, societate, cetățeni etc. ce rezultă din legi.

3. Unicitatea legii. E o cerință ce scoate în evidență trăsătura legii de a fi unică pe întreg teritoriul statului. Una și aceeași situație tipică, una și aceeași relație socială nu poate fi reglementată într-un mod la Chișinău și în alt mod la Tiraspol sau la Comrat;

4. Oportunitatea legii. Conform acestei cerințe, atât timp cât o lege e în vigoare, ea e adecvată situației, împrejurărilor, e potrivită, favorabilă societății.

Aceasta e una din cerințele cele mai contestate. După cum am menționat anterior, în viziunea lui Socrate, datorezi respectul legii chiar și atunci când ea este nedreaptă cu tine [4, p. 65].

O altă părere promovează patriarhul enciclopediei juridice române Mircea Djuvara. Dumnealui, în principiu, admite dreptul guvernului de a refuza executarea unei legi care ar provoca tulburări sociale [3, p. 479-482].

Mai este cunoscută și doctrina augustiniană care aparține antichității târzii și care a influențat filosofia medievală creștină, având ecouri prelungite și în epoca medievală. Metoda aplicată de Toma d'Aquino constă într-un raționament sub formă de discuție. În opera sa cea mai importantă „Summa Theologica” autorul afirmă că „legile instituite de oameni sânt sau juste sau injuste. Dacă ele sânt juste, țin de legea eternă, din care derivă puterea lor de a obliga în forul conștiinței”. În ceea ce privește legea injustă, ea „nu pare se fie lege”. Asemenea legi injuste, arată Toma D'Aquino, „nu obligă forul conștiinței decât pentru a evita scandalul sau dezordinea” [4, p. 76-77].

5. Realitatea legalității. Această cerință ne orientează la o stare de fapt și nu forma-

lă, la o eficacitate a legilor, la un aport real al acestora de a soluționa problemele cu care se confruntă societatea;

6. O cerință fundamentală a legalității o constituie și asigurarea drepturilor și libertăților democratice ale omului.

7. O exigență care ar încununa legalitatea este asigurarea justiției. În această ordine de idei, profesorul Gheorghe Mihai menționează: „... dacă admitem Justiția ca principiu universal, atunci nu vom fi admițând ca just decât un singur drept pozitiv, cel mai apropiat de el. Sunt peste 204 sisteme de drept pozitiv...; care ar fi criteriul conform căruia cutare din ele e cel mai apropiat de Justiție? Iată un răspuns: „Noi știm că legea este bună, dacă se folosește cineva de ea potrivit ei; știind aceasta, că legea nu este pusă pentru cel drept, ci pentru cei fără de lege și răzvrățiți, pentru necredincioși și păcătoși, pentru necuvioși și spurcați, pentru ucigași de tată și ucigași de mamă, pentru omorători de oameni; pentru desfrânați, pentru sodomii, pentru vânzători de oameni, pentru mincinoși, pentru cei ce jură strâmb și pentru tot ce stă împotriva învățaturii sănătoase” (Pavel, Epistola I către Timotei, 1, 8-10). Dar miliarde de oameni necreștini s-ar putea mira: care e învățătura sănătoasă? Vom distinge între sentimentul de Justiție, cunoștința despre ea și Justiția însăși. Fiecare entitate umană, individuală și colectivă, aspiră la securitate și la libertate. Dreptul pozitiv este legat de Justiție, în sensul potrivirii prin norme juridice între securitatea individuală și colectivă, libertatea individuală și colectivă; justiția dreptului pozitiv este concretizare a valorilor și principiilor de conviețuire și colaborare între oameni” [8, p. 296].

Ordinea legală. După cum am menționat anterior, nici un proces social, nici o activitate umană nu poate avea loc fără organizare, fără normare, fără reglementare. Reglementarea conduitei umane se face prin stabilirea unor modele concrete de comportament social, prin stabilirea unor drepturi și

obligațiuni ale subiecților, precum și a unor consecințe care vor urma în cazul abaterii de la norme. Dar adoptarea acestor norme (morale, religioase, juridice etc.) nu constituie un scop în sine al societății. Principalul e ca aceste prevederi normative să se realizeze, să fie transpuse în viață. Numai în acest caz în societate va fi acea ordine ce rezultă din multiplele norme sociale.

Diferitele categorii de norme sociale realizate vor genera, vor condiționa ordinea socială. Ordinea, socială înglobează în sine anumite tipuri specifice de ordine socială: ordine morală, ordine religioasă, ordine juridică etc.

Ordinea juridică sau legală constituie o modalitate a ordinii sociale. Ea constituie ordinea socială ce rezultă din realizarea practică a normelor juridice. Ordinea legală reprezintă „nucleul ordinii sociale, condiția fundamentală a echilibrului social, garanția realizării drepturilor esențiale ale membrilor societății și funcționării normale a instituțiilor” [6, p. 181-182]. Ordinea legală e o realitate juridică, e o dovadă a faptului că normele juridice și-au atins scopul. Reieșind din faptul că într-un stat există un sistem unic de norme juridice, în sânul unei și aceleiași societăți nu pot exista mai multe ordini legale. Referitor la aceasta autorii francezi Roger Pinto și Madeleine Grawitz, pe bună dreptate, afirmă că „două ordini juridice distincte, independente, nu pot fi valabile simultan pentru aceleași persoane, pentru același teritoriu, în decursul aceleiași perioade de timp” [9, p. 84-85].

Ordinea legală este indisolubilă de legalitate. Mai mult ca atât, la propriu-zis constituie rezultatul triumfului legalității. Ordinea legală e aspectul practic al legalității.

Prin urmare, legalitatea și ordinea legală apar ca două părți ale unei și aceleiași medalii: o parte fiind constituită din legalitate, cealaltă - din ordine legală.

Un stat urmează să ia toate măsurile pentru a da asigurări valabile că legalitatea

și ordinea legală vor triumfa. Aceste asigurări își găsesc reflectare în garanțiile legalității și ordinii legale.

Prin garanțiile legalității și ordinii legale se înțelege ansamblul condițiilor obiective și subiective, care asigură realizarea strictă și uniformă a legilor și celorlalte acte normative ale statului, adoptate în baza lor, precum și măsurile care contribuie la prevenirea și înlăturarea tuturor abaterilor de la normele de drept.

Pot fi diferențiate următoarele garanții ale legalității și ordinii legale:

a) garanții economice. Acestea își găsesc oglindire în sistemul economic al statului. Astfel, conform prevederilor constituționale, „economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă” (Vezi alineatul (1) al art. 126 al Constituției). Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare;

b) garanții politice. Aceste garanții rezultă din însuși rolul care aparține poporului în sistemul politic al societății. Unicul deținător al puterii în stat revine poporului care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative;

c) garanții ideologice. Devotamentul față de țară este sacru. Fiecare cetățean are obligații față de societate și față de stat, acestea derivând nemijlocit din drepturile și libertățile garantate;

d) garanții sociale. Aceste garanții rezultă din faptul că întărirea legalității și ordinii legale e o problemă nu numai a statului, ci a societății în ansamblu. Organizațiile nonguvernamentale, fiecare cetățean sânt chemați să contribuie la ridicarea nivelului conștiinței și culturii juridice, la realizarea prevederilor normative ale statului;

e) garanții juridice. La ele se referă toate mijloacele legale cu ajutorul cărora se asigură egalitatea și ordinea legală. În această ordine de idei, un rol enorm revine tuturor autorităților publice și, îndeosebi, celor care prin însăși esența lor de activitate sânt chemate să contribuie la aceasta (instanțele judecătorești, procuratura, poliția, organele de securitate etc.).

Disciplina socială. O altă categorie apropiată de legalitate și ordine legală este disciplina. Disciplina e un element caracteristic oricărei societăți. În calitate de categorie socială, ea își trage rădăcinile din societatea prestată, când nu exista stat, drept. Prin urmare, disciplina, spre deosebire de legalitate și ordine legală, care sânt caracteristice doar societății ce cunoaște statul și dreptul și apar în exclusivitate ca categorii juridice, are un caracter mult mai bogat.

În societatea primitivă disciplina era asigurată de normele de morală, norme obișnuelnice, tradiții etc. Disciplina acelei perioade se caracterizează prin lipsa unor autorități special împuternicite de a reacționa în cazul unor comportamente umane nefavorabile societății.

În condițiile statului, disciplina își schimbă caracterul. La normele sociale, menite să contribuie la disciplinarea societății se adaugă și normele juridice, normele diverselor organizații și asociații ale cetățenilor, diverse norme tehnologice, organizatorice etc. Caracteristic e și faptul că disciplina, pe lângă formele existente anterior, capătă și noi forme organizatorice (disciplina sindicală, disciplina de partid, disciplina familială etc.).

Disciplina constituie o realitate ce rezultă din totalitatea regulilor de purtare impuse membrilor unei colectivități, indivizilor luați în parte, și supunerea acestora dispozițiilor și prevederilor chemate să contribuie la bunul mers al activității colectivității. Disciplina, de asemenea, e o categorie ce se răsfrânge nu numai asupra unei colectivități, ci și asupra unei persoane particulare.

În aceste cazuri, ea presupune a obișnui pe cineva cu spiritul de ordine, cu deprinderea de a realiza practic atât dispozițiile adoptate de către cineva, cât și cele impuse personal (de exemplu, impunerea de a face gimnastică dimineața etc.).

Se deosebesc mai multe feluri de disciplină: disciplina de stat, militară, de muncă, financiară, tehnologică etc.

Din punct de vedere juridic, baza disciplinei de stat o constituie legalitatea. În același timp, însă, aceste categorii nu sânt identice. Legalitatea cuprinde toate ramurile activității umane și este reglementată numai de normele juridice, pe când disciplina cuprinde și domenii de activitate reglementate și de alte categorii de norme sociale (morale, corporative, religioase etc.), precum și norme tehnice.

La etapa actuală, însemnătatea disciplinei, rolul acesteia a crescut considerabil. O însemnătate primordială o capătă mai ales disciplina persoanelor oficiale, a funcționarilor publici etc.

Democrația. E greu de a găsi vreo categorie mai complexă decât democrația. Ea apare atât ca o categorie politică, cât și nepolitică, caracterizează atât organizarea și funcționarea puterii, cât și modul de viață al cetățenilor, ea apare atât în calitate de ceva real, cât și în calitate de „scop permanent”, o formă de perfecțiune veșnică a comunității umane.

Cea mai succintă, dar și cea mai amplă definiție constituțională a democrației, o întâlnim în Constituția Republicii Franceze care, în articolul 2 proclamă: „guvernarea poporului, prin popor și pentru popor”.

Democrația constituie „un concept și un fenomen integratoare, ea cumulând, articulând valorile morale, politice și juridice ale societății într-un context social-istoric determinat” [1, p. 83-84].

Democrația presupune:

- a. exercitarea suveranității de către popor;
- b. asigurarea participării poporului la rezolvarea treburilor publice atât în mod di-

rect, cât și prin organele sale reprezentative;

- c. separarea prerogativelor autorităților publice, colaborarea și controlul lor reciproc;

- d. autonomia și descentralizarea serviciilor publice;

- e. pluralismul politic;

- f. aplicarea principiului majorității în activitatea organelor colegiale (consilii locale alese, Parlament etc.);

- g. consacrarea și garantarea constituțională a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului.

Incontestabil, fiecare din aspectele expuse mai sus ale democrației poate fi obiect de studiu minuțios. În ceea ce ne privește, ne vom referi doar la aspectul umanitar al democrației.

Integrarea în procesul european general, înscrierea în rândul statelor moderne pe plan mondial are și o dimensiune umană. Drepturile omului au devenit chiar un test, o probă pentru ca un regim politic să se poată înscrie în ansamblul statelor civilizate, înaintate.

O importanță majoră o constituie problema drepturilor omului pe plan constituțional și în perspectiva legilor speciale ce urmează să fie adoptate în baza Constituției. Legiuitorul nostru constituțional a recunoscut importanța problematicii juridice a drepturilor omului prin chiar faptul că i-a consacrat un întreg titlu - Titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”.

Pe de altă parte, importanța acordată acestei probleme reiese și din norma înscrisă în articolul 4 al Constituției referitoare la interpretarea dispozițiilor având ca obiect drepturile și libertățile omului în concordanță cu standardele internaționale și la proprietatea ce trebuie acordată acestora din urmă.

Aceste prevederi constituționale nu trebuie privite doar ca o constatare solemnă și oficială a ieșirii drepturilor și libertăților umane din cadrele strâmte, deseori nepriel-

nice, ale frontierelor naționale. Ele urmează să fie privite ca un act de naștere a unei noi viziuni, viziune ce ne obligă la multe și, în primul rând, la constatarea faptului că statul nu e atât donator al drepturilor și libertăților personalității, cât ocrotitor al lor. În caz contrar - și de acest lucru ne-am convins deja - drepturile omului reclamate pe larg pot deveni o ficție, libertățile - iluzie, iar posibilitățile egale ale tuturor - doar o înșelăciune.

Constituția enumera drepturile și libertățile omului care în ansamblul lor formează un tot unitar. Deși ele și-au găsit reflectare într-un singur capitol (capitolul II), conținutul lor ne permite să distingem următoarele categorii.

O primă categorie o formează inviolabilitățile, adică acele drepturi și libertăți care, prin conținutul lor, asigură viața, siguranța fizică și psihică, posibilitatea de mișcare liberă etc. Din această categorie fac parte: dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și psihică; libertatea individuală; dreptul la apărare; dreptul la libera circulație; dreptul la ocrotirea vieții intime; familiale și private; inviolabilitatea domiciliului.

A doua categorie este formată din drepturile și libertățile social-economice și culturale. Din această categorie fac parte: dreptul la învățătură; dreptul la ocrotirea sănătății; dreptul la un mediu înconjurător sănătos; dreptul la muncă și la protecția muncii; dreptul la grevă; dreptul la proprietate privată și protecția acesteia; dreptul la asistență și protecția socială; dreptul copiilor și tinerilor la protecție și asistență; dreptul persoanelor handicapate la o protecție specială.

O a treia categorie cuprinde drepturile exclusiv politice. În această categorie includem: dreptul de vot și dreptul de a fi ales; dreptul la administrație.

A patra categorie o formează drepturile și libertățile social-politice: libertatea întrunirilor; dreptul de a întemeia și de a adera la sindicate; libertatea conștiinței; libertatea

opinie; libertatea creației; dreptul la informație; secretul corespondenței.

A cincea categorie este formată din drepturile-garanții, adică din acele drepturi care, prin conținutul lor, joacă un rol de garanție constituțională. În această categorie includem: dreptul la petiționare; dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică.

Realizarea practică a acestor drepturi și libertăți, remodelarea statutului juridic al personalității e anevoioasă, dificilă. O constituție, cât ar fi ea de desăvârșită, poate rămâne doar o „declarație de bune intenții”, dacă nu va fi completată, concretizată și realizată de un mecanism juridic efectiv și de o atmosferă socială constructivă.

În această ordine de idei, adoptarea Constituției Republicii Moldova impune necesitatea unei reforme umanitare în statul nostru. Reforma umanitară pune la bază anumite principii unanim recunoscute. Astfel de principii, fie că au fost reflectate direct în Constituție, fie că se subînțeleg. La ele se referă:

- a) universalitatea drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale;
 - b) neretroactivitatea legii;
 - c) egalitatea în drepturi a cetățenilor;
 - d) ocuparea funcțiilor și demnităților publice numai de persoanele care au cetățenia Republicii Moldova;
 - e) protecția cetățenilor Republicii Moldova în străinătate;
 - f) protecția juridică a cetățenilor străini și apatrizilor;
 - g) cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară;
 - h) prioritatea reglementărilor internaționale față de cele naționale;
 - i) accesul liber la justiție;
 - j) caracterul de excepție al restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți.
- Bineînțeles, o reformă poate fi apreciată la justa sa valoare nu numai din punct de vedere al legii supreme, ci și în perspectiva legilor. Din aceste considerente credem, că nu

vom exagera afirmând că de felul cum vor fi abordate problemele la concret depinde soarta reformei umanitare. Propriu-zis, fiecare drept, fiecare libertate consfințită constituțional ne obligă la adoptarea unor legi

speciale care ar prevedea mecanismul ce ne-ar permite traducerea practică, în viața de toate zilele, a acestor prevederi. În lipsa unor mecanisme de realizare practică, aceste drepturi și libertăți vor fi doar un decor.

BIBLIOGRAFIE

1. Deleanu Ion, Drept constituțional și instituții politice, Tratat, II, București, 1996.
2. Dicționarul limbii române moderne, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1958.
3. Djuvara Mircea, Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept relațional, izvoare de drept pozitiv, București, 1995.
4. Georgescu Ștefan, Filosofia dreptului. O istorie a ideilor, Partea 1, București, 1998.
5. Giorgio del Vecchio, Lecții de filosofie juridică, București, 1995.
6. Luminosu Doru Silviu, POPA Vasile, Sociologia juridică, Timișoara: Editura Helicon, 1995.
7. Malaurie Philippé, Antologia gândirii juridice, București, 1996.
8. Mihai Gheorghe, Fundamentele dreptului. Știința dreptului și ordinea juridică (I); Teoria normei juridice și a interpretării ei (II). București, Editura All Beck, 2003.
9. Pinto Roger, Grawitz Madeleine, Méthodes des sciences sociales, troisième édition, Paris, 1969.
10. Voinea Maria, Banciu Dan, Sociologia juridică, București, 1993.

Prezentat: 10 martie 2021.

E-mail: silvia.goriuc@rambler.ru